

Píseň: EZ 662 - Do země se skrývá + **modlitba;** **Čtení:** Gn 1, 1-2

Milí přátelé,

minulý týden jsme rozhodli, že se budeme věnovat Stvoření světa (a přidáme k němu i několik následujících příběhů, neboť k němu neoddělitelně patří.). Tedy s chutí do toho!

Stvoření světa

Člověka odlišuje od zvířat jen několik drobností. Jednou z nich je schopnost sebereflexe, sebeuvědomění. Tedy nikoli, že myslíme nebo činíme rozhodnutí (srv. nepravdivost tzv. Buridanova osla). Ale že si uvědomujeme, že myslíme. A že si uvědomujeme, že si uvědomujeme, že myslíme. A že si uvědomujeme, že si uvědomujeme... atd.

Schopnost reflektovat sám sebe vede k možnosti překračovat „vlastní stín“ a tak determinismus („předurčení“) biologický, chemický, společenský atd. To umožnilo člověku opustit tuto planetu a žít ve vesmíru. Avšak odvrácenou (nebo možná ještě lepší?) stránkou je lidské uvědomění vlastní nepodstatnosti. Uvědomění, jak nicotným je na této planetě. O kolik menším je ve sluneční soustavě, galaxii či vesmíru. V pohledu jen Mléčné dráhy na nás vůbec nezáleží a všechny naše problémy jsou ubožejší než příslovečné žabomyší války.

Tak se člověk od počátku ptá po počátku, směru a smyslu života. Kde jsme se vzali? A ve schopnosti sebereflektovat jsme překročili sebestřednou otázku po našem původu až k otázce: Kde se vzal svět? Proč se vzal svět? A tak dále.

Každá kultura na tuto otázku musí najít odpověď. Ba dokonce každý lidský jedinec. Počátek cesty nevyhnutelně formuje její podobu i cíl. Pokud svět (myšlen celek vesmíru) vznikl náhodou, je etika jen společenskou smlouvou, která není mnoho závazná. A když mě na tomhle světě nechytanou a nepotrestají,

mohu si dělat co chci¹. Nápadné současné atmosféře českého národa.

Pokud je však svět stvořen úmyslně a někým, kdo je na tomto světě nezávislým, pak i existence živých (neřku-li myslících) bytostí je úmyslná. A tak se budou právě ti myslící a sebe-si-uvědomující tomuto „někomu“ zodpovídat.

Tak má každá kultura svou mytologii - sbírku příběhů, které se týkají každého. Příběhy, které vysvětlují a popisují to nejzákladnější pro člověka - od toho, kde se vzal on i svět, až po roli člověka i světa. V řeckých mýtech je vládcem bohů Zeus, který zabil svého otce titána Krona (řecké. slovo Chronos = Čas; avšak Řekové rozlišovali různé časy, stejně jako různé lásky (agapé, filia atd.), druhým termínem je kairos). Před Kronem byla jen „země a voda“ (nápadně podobné Gn 1!).

I židovská tradice má své mýty. Také hledala odpověď na otázku po stvoření světa, a tak po příčině existence samé. Stejně otázky si v současnosti klade i moderní fyzika: Proč spíše něco je než aby nebylo? Proč je vesmír z hmoty a ne antihmoty?²

Odpovědi jsou pro židy a křesťany první kapitoly knihy, která se řecky nazývá Genesis = Počátek. Podobně i v židovském svatém Písmu, v němž se první kniha jmenuje Bréšít = Na počátku (= první slovo pisu).

Je však zajímavé, že již židé sami doporučovali a doporučují studovat tyto nejzákladnější a nejpočátečnější kapitoly nejdříve ve věku 35 let. To proto, že správně pochopit mýtus³ je velice nesnadné. Zejména mýtus o stvoření světa.

¹ Zřetelným důkazem tohoto jsou svědectví vězňů. Ti se svěřují, že jediné, co udělali špatně, je, že je chytli. Není pro ně problém že kradou a žijí na úkor jiných. Ale že je „ti zlí policajti“ chytli.

² Neboť z pohledu přírodních věd jsou obě situace stejně pravděpodobné. Kdo tedy rozhodl, která „bude“? Tyto otázky řešil již Tomáš Akvinský, který pak na nich založil tzv. Ontologické důkazy Boha. Ten je prvním hybatelem, rozhodovatelem náhodných jevů atd. Tyto „důkazy“ však on sám uvedl jako „podporu pro věřící“, nikoli jako misijní nástroj.

³ Řecké slovo mýtus (μυθος = mytchos) znamená „příběh“. Mytcho-logie je pak nauka o těchto. Avšak později převážil význam tohoto slova jako technického termínu pro vlastní literární žánr. Tento žánr obsahuje příběhy vysvětlující obvykle počátky světa či

Tak i nás čeká náročný zápas s dlouhými dějinami výkladu těchto úvodních příběhů. Nejen jejich další výklad.

Dějiny výkladu

První kapitoly Genese patří k nejvykládanějším a k nejkomentovanějším oddílům. Pokud je totiž správně pochopen počátek, nelze se od jeho nasměrování příliš odchýlit. Naopak je-li počátek pochopen mylně, je snadné nutit Galilea, aby odvolal, že Země se točí kolem Slunce⁴. Stejně snadné je přijít se zcela bludným kreacionismem (je jich však mnoho druhů), který je učen jako „alternativní fakta“ o vzniku světa na některých školách v USA⁵.

Biblický text

Původní „Sitz-im-Leben“ (místo v životě) dnešního textu však samo o sobě ukazuje, že to není látka pro děti. Ba ani pro mnohé dospělé. Jak jsem uvedl v jednom z nedávných kázání, většina překladů (právě pod vlivem dějin výkladu!) překládá již první verše velice nesprávně. Právě pod tlakem dějin výkladu a pozdější teologie.

Hebrejštiny funguje velice odlišně od evropských jazyků⁶. Již ve své stavbě čtenáře (nebo posluchačovi) vede, aby poznal, co je podstatné a co je jen kulisou. Avšak takto vést se čtenář či posluchač musí nechat. To evropský člověk dělá nerad - ke své škodě.

jiných fenoménů. Není kvalitativním soudem nad pravdivostí či nepravdivostí příběhu - narozdíl od nespisovné češtiny.

⁴ Je však zajímavé, že v křesťanských zemích je objevitelem této skutečnosti Mikuláš Koperník. Jeho traktát popisující tuto trochu revoluční myšlenku však tehdejší zápaní církev vůbec netrápil. Prvním doloženým objevitelem této myšlenky je však Aristarchos ze Samu (4. - 3. stol. př. Kr.)

⁵ S učením čehož na školách však většina křesťanů nesouhlasí (srv. odkazy na www.wikipedia.org heslo „creationism“)

⁶ Což by nemělo překvapit, jde o úplně jinou jazykovou rodinu. Hebrejštiny je jazyk arabský - semitský. Kolik křesťanů ví, co znamená hebrejské „amen“? Dodejme také, že například čínština nebo helénistická řečtina je také vystavěna zcela jinak než většina evropských jazyků.

Hebrejština má dva typy vět: Nominální a verbální. Verbální věta začíná slovesem, nominální čímkoli jiným (obvykle podstatným jménem). Jak i překlady napovídají, oba první verše jsou větami nominálními - to slouží překladům ke cti.

Nominální věty bychom pak měli překládat spíše jako věty vedlejší a nevěnovat jim mnoho pozornosti - asi jako kulisám na divadle. Kvůli těm jsme si přece lístky nekoupili. První verše by tak měli znít např.: „*Když* na počátku stvořil Bůh nebesa a zemi, země byla pustá a prázdná a tma [byla] nad tváří propastné tůně a Duch Boží vznášející se nad tváří vod.“

V obou verších jsou jen dvě slovesa v určitém tvaru: „...země *byla* pustá...“ a „... *stvořil* Bůh nebesa a zemi“. Základním kamenem hebrejštiny je sloveso, stejně jako v češtině (jinak např. řečtina). Z čehož plyne, že podstatné sdělení prvních dvou veršů je v onom „země byla tohú vabohú“ a v tom, že Bůh „tvořil“. I proto, že hebrejština sloveso „být“ v podstatě nepoužívá - u tmy už sloveso „být“ v hebrejštině nenalezneme.

Problematika překladu prvních veršů

Tím jsme však pouze započali obtížnost překladu prvních dvou veršů Genese. Už ono sloveso „tvořit“ (b-r-a) je významově velmi široké. V základním kořenu snad obvykle znamená „tvořit“, avšak v pielu (tedy kořenu sdělujícím intenzivní základní význam) znamená „vybrat, rozetnout, vykácet, rozdělit“ atd. (např. Joz 17, 15). Tak se hebraisté přiklánějí k základnímu významu (neovlivněnému posvátným textem a dějinami výkladu) spíše „zformovat, vyrobit“ ve smyslu vyřezání něčeho (např. lžíce ze dřeva). Avšak ani to není neprůstřelné.

Tím se ukazuje, že jedno ze zcela základních slov Bible a zprávy o počátku světa je samo o sobě problémem. Příznejme však, že kolem r. 1000 př. Kr. tomu tak pravděpodobně nebylo, neboť starověká hebrejština byla standardním jazykem Israele/židů. Problém tedy opět tkví v nás a v hříchu lidského světa (nedochované informace a jejich pokřivování), nikoli v

příběhu samotném nebo jeho autorech. Natožpak v obsahu sdělení nebo v Božím slově, které se pod těmi lidskými „ukrývá“.

V základním kořenu je sloveso b-r-a spojeno v Písmu takřka výjimečně s aktivitou Boží. Doplňme však, že 2Sam 12, 17 svědčí o opaku. Tam jde o lámání (spíše nelámání) chleba Davida spolu se staršími. V oddílech mimo Genesis je sloveso b-r-a obvykle užito a přeloženo ve významu „započítí/iniciace něčeho nového“ (Ž 51, 10; Iz 41, 20 atd.) právě ve spojení s Hospodinem.

Neboli se snahou postavit argumentaci na lidských slovech a jejich psaných znacích mnoho nepochodíme. Zřejmě jsou první verše Genese úmyslně trochu nejednoznačné - aby se člověk nemohl ohánět nějakými písmenky a kvůli nim manipulovat a útočit na lidi jiného názoru či vyjádření.

První verše Genese se nám snaží sdělit, že Bůh svět „stvořil“ - což je termín tak nedokonalý, jako lidé, kteří ho užívají. Nevíme, co znamená „stvořit“ něco tam, kde je nic. Člověk neumí tvořit - umí jen kombinovat, co již před námi je. Ať už na makromolekulární, molekulární nebo subatomární úrovni. Znamená cokoli z toho, že před Božím stvořením nic nebylo? Nevím, příběh o tom nic neříká. Je možné, že bylo nic. Nebo že byla matematicko-fyzikální singularita, v níž byl smršťen celý současný vesmír i s prostorem a časem, jak praví teorie velkého třesku. Tedy že bylo něco zcela se vymykajícího všem lidským zákonům. A tak že bylo něco jimi jimi nepopsatelného - stejně jako nic. Osobně ve významu těchto formulací nevidím rozdíl.

Sdělení textu

Co se tedy snaží úvodní verše Genese říct, bude vždy trochu tajemstvím. Budeme znovu objevovat hloubku tajemství Božího slova. O to více v nejzákladnějších příbězích Písma svatého (srv. zprávu o vzkříšení Ježíše!).

I proto by se tyto texty neměly číst příliš brzy v lidském životě. Teprve člověk, který má něco za sebou, je schopen *dostatečně hluboké* reflexe lidského jazyka i sebereflexe vlastního myšlení. Vyjádřit přesně, co chci říct, je obtížné. Vyjádřit přesně

něco, co si neumíme ani představit, je mimo naše schopnosti. To může „stvořit“ (b-r-a; zformovat?) pouze Bůh.

Úvod Písma svatého rozhodně říká, že Bůh stvořil zemi, ale říká mnohem víc. Ba dokonce překlad jako „stvořil“ není ten nejpodstatnější. Vždyť o pár veršů dál zjistíme, že stvoření vody není nikde ve stvoření světa uvedeno⁷!

Tak se tzv. „stvoření světa“, jak píše ekumenický překlad a pozdější výklady, stává velice složitým problémem i v teologii a hermeneutice (teorie porozumění, zejména textu). Vždyť něco tak základního, jako je voda (a Israelci žijící většinou v nehostinných místech o tom věděli své), není nikde v Písmu svatém stvořeno.

Závěr

Písmo svaté není v první řadě pro nás. Bylo světlem Boží pravdy již před tisíci lety. Ba dokonce naším předkům více a důležitěji než nám. Jak by jim milosrdný Bůh mohl mluvit něco o „matematických singularitách“, když matematika, a tak ani singularity jí se vymykající, neexistovaly?

Jak by jim Hospodin mohl mluvit o „stvoření z ničeho“? Nic nemůžeme myslet ani my - a pravděpodobně nikdo nikdy na tomto světě nebude moci.

První verše knihy Genesis tak nemají nic společného s lidskou snahou měřitelně a srozumitelně popsat vznik světa. Nakonec fyzika popisuje až co se stalo až cca 10^{-33} s po velkém třesku. Tedy ne ve chvíli vzniku světa (natožpak před tím), ale až (velmi krátkou) chvíli poté. Ale právě díky tomu, že svět, jak vyznáváme, není náhoda ale úmyslné stvoření, má svět svůj řád - právě ten odhaluje s ohromnými úspěchy a aplikacemi matematika, fyzika, teologie a další vědy.

K úvodním veršům se ještě vrátíme příště, protože je to právě 3. verš, kdy začíná to podstatné pro příběh.

⁷ Vody najdeme až v 6. verši, kde je Bůh „rozděluje“ - ale jak může rozdělovat vody, když zatím v příběhu stvořil pouze nebesa a zemi?

Píseň: EZ673 - Dej odvahu včas slyšet + Modlitba Páně
Rozhovor